

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНІВ ОСОБИСТІСНОЇ ЗМОБІЛІЗОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті визначено поняття особистісної змобілізованості майбутнього вчителя та розкривається сутність стійкого, оптимального та помірною її стану за допомогою ступеня прояву "енергодійності", що характеризується здатністю проявляти вольові зусилля з метою генерування отриманого досвіду самостійної діяльності та заражати ним інших.

Ключові слова: особистісна змобілізованість, стійкий, оптимальний та помірний стан, "енергодійність" майбутнього вчителя.

Актуальність дослідження визначається особливістю поведінки майбутніх учителів, спрямованої на успішне досягнення професійних цілей. Зазначена поведінка залежить не тільки від особистісних та індивідуальних особливостей студентів, а й від створення специфічного освітнього середовища у вищому навчальному закладі. Для досягнення найкращих успіхів у підготовці кваліфікованих спеціалістів та для максимальної реалізації їхніх можливостей має значення координація навчального процесу, що забезпечує умови для формування мотиваційної сфери студентів, у взаємозв'язку з їх мобілізаційною готовністю до професійно-педагогічного саморозвитку, або особистісною змобілізованістю.

Особистісна змобілізованість трактується як стан майбутнього вчителя, що віддзеркалює само налаштування на повну мобілізацію своїх можливостей та зусиль, які забезпечують успішну навчальну діяльність.

Характерною рисою особистісного розвитку в студентські роки є збільшення кількості усвідомлених мотивів, особливо пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю, що характеризуються розумінням суспільної значущості педагогічної освіти, наявністю стійких пізнавальних інтересів, почуттям обов'язку й відповідальності у навчанні, потребою досягнення успіхів у майбутній професійній діяльності.

Дослідження мотиваційної сфери майбутніх учителів вказує на тісний взаємозв'язок з проявом їх особистісної змобілізованості, тобто стійкий рівень мотивації забезпечується за рахунок мобілізаційної готовності на досягнення позитивного результату, на досягнення успіху в майбутній діяльності. Означений стан характеризується готовністю проявити максимум зусиль контролювати свої дії, мобілізувати свої можливості, при цьому ті з них, що забезпечують досягнення успіху як у навчанні так і в майбутній професійній діяльності, а саме: цілеспрямованість, сміливість, позитивне ставлення до процесу навчання, прагнення отримувати успішні результати в професійній діяльності. Оптимальний рівень мотивації вчителя щодо майбутньої професійної діяльності свідчить про пригнічений стан мобілізаційної готовності свідомо проявляти вольові зусилля, такі як зібраність, рішучість, зосередженість, самостійність. Слабка мотивація професійної діяльності характеризується малоусвідомленими вміннями мобілізувати вольові зусилля, тобто доводити почате до кінця, характеризується низькою працездатністю, організованістю, активністю, та відповідальністю.

Відтак, стан особистісної змобілізованості або мобілізаційної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку виступає мірилом рівня підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності. Означений стан дозволяє особистості вчителя зберігати бажання бути успішним у майбутній професійній діяльності, зберігати енергетичний потенціал або "енергодійність". На підставі проведеного аналізу психолого-педагогічних досліджень щодо змісту мобілізаційної готовності, "енергодійність" майбутнього вчителя визначається здатністю генерувати отриманий досвід самостійної діяльності та заражати ним інших

Таким чином, показник стану особистісної змобілізованості визначається за допомогою ступеня прояву "енергодійності", що характеризується здатністю проявляти вольові зусилля з метою генерування отриманого досвіду діяльності та заражати ним інших

Наприклад, розглянемо "енергодійність" майбутнього соціального педагога, яка має проявлятися у виборі ефективних способів та прийомів діяльності, що ґрунтуються на активній взаємодії та партнерській співпраці з суб'єктами у сфері інформаційно-комунікаційної діяльності. Вона виступає як показник рівня інформаційної культури та є одним з головних елементів, що впливає на професійну компетентність соціального педагога. Енергодійність має реалізовуватися через:

- уміння адекватно визначати необхідність у певній інформації, розуміти, що за певною темою необхідна додаткова інформація; аналіз джерела інформації для більш глибокого ознайомлення з проблемою теми;
- ефективно здійснення пошуку необхідної інформації, а саме: вміння відшукувати необхідну інформацію як за допомогою послуг мережі Інтернет так і інших засобів комунікації, використовувати розмаїття систем для пошуку інформації різних форматів; використовувати спеціалізовані мережі або послуги (міжбібліотечні абоненти/документи, професійні асоціації, науково-дослідні організації, експерти, практики тощо);
- використання досліджень, листів, інтерв'ю тощо для отримання інформації з першоджерел; визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації; аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження; вибирати ефективні підходи щодо забезпечення доступу до необхідної інформації;
- аналізування, синтезування інформації та створення при цьому нової інформації, а саме: критично оцінювати інформацію та її джерела, вибирати корисну інформацію відповідно до проблеми дослідження чи певної теми; виділяти основні ідеї певної інформації; на основі аналізу існуючої інформації створювати свою нову логічну, чітку, науково цінну інформацію;
- уміння адекватно оцінювати інформацію, тобто визначати рівень необхідності певної інформації; адекватно використовувати обрані критерії для перевірки інформації за такими оцінками як-то: правдива/неправдива, логічна/суперечна, необхідна/зайва, нова/застаріла тощо; робити логічно обґрунтовані висновки відповідно до певної інформації;
- комунікативні вміння щодо обміну інформацією з іншими, а саме: знає і слідує етикету комунікації з іншими дослідниками даної теми, влучно і доречно використовує метод інтерв'ю та анкетування; розуміє закони, постанови інституційної політики та етики, що стосуються доступу та використання інформаційних ресурсів, а також дотримується їх, тобто бере участь в електронних дискусіях, дотримуючись етикету спілкування в мережі; використовує затверджені паролі та інші форми ID для доступу до інформаційних ресурсів;
- комп'ютерну грамотність як здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології для зберігання,

пошуку, зміни формату інформаційних документів відповідно до вимог аудиторії та до розвитку технічних засобів.

Розглянемо фактори, що впливають на формування особистісної змобілізованості в інформаційно-комунікаційній діяльності. Серед найвпливовіших це такі, як: вироблення суб'єктного ставлення до свого життя в інформаційному суспільстві; визначення власної позиції стосовно роботи з інформацією в професійній діяльності; самовизначення смислів діяльності та поведінки в соціально-педагогічній сфері; усвідомлення сутності професійних ролей та рефлексія соціально-педагогічного досвіду.

Отже, формування особистісної змобілізованості майбутніх соціальних педагогів повинно забезпечувати розвиток їхньої творчості, потреби до постійного самовдосконалення, направленості на оволодіння технологіями власного саморозвитку [1].

Розглянемо три стани особистісної змобілізованості майбутнього вчителя, характерною ознакою яких є прояв "енергодійності", тобто здатності забезпечувати професійно-педагогічний саморозвиток, проявляти вольові зусилля з метою генерування досвіду самостійної діяльності та заражати ним інших.

Помірний (слабкий) стан особистісної змобілізованості характеризується мало усвідомленим умінням мобілізувати вольові зусилля, тобто доводити почате до кінця, характеризується низькою працездатністю, організованістю, активністю, та відповідальністю. Кількісна характеристика означеного стану еквівалентна коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань менше 50%.

Оптимальний стан особистісної змобілізованості свідчить про пригнічений стан мобілізаційної готовності свідомо проявляти вольові зусилля такі, як зібраність, рішучість, зосередженість, самостійність. Кількісна характеристика оптимального стану еквівалентна коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань більше 50%, але менше 80%.

Стійкий стан визначається здатністю проявляти максимум зусиль контролювати свої дії, мобілізувати свої можливості, що забезпечують досягнення успіху в майбутній професійній діяльності, а саме: цілеспрямованість, сміливість, позитивне ставлення до процесу навчання, прагнення отримувати успішні результати в професійній діяльності. Кількісна характеристика стійкого стану еквівалентна коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань більше 80%.

Таблиця 1

Таблиця якісної та кількісної характеристики особистісного стану змобілізованості майбутнього вчителя

Стан особистісної змобілізованості	Характеристика стану	
	якісна	кількісна
Помірний	прояв малоусвідомленого вмінням доводити почате до кінця, низька працездатність, організованість, активність та відповідальність	стан еквівалентний коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань – менше 50%, тобто $K < 50\%$
Оптимальний	прояв таких вольових зусиль, як-то: зібраність, рішучість, зосередженість, самостійність	стан еквівалентний коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань – більше 50%, але менше 80%, тобто $50\% < K < 80\%$
Стійкий	прояв цілеспрямованості, сміливості, позитивного відношення до процесу навчання, прагнення отримувати успішні результати в професійній діяльності	стан еквівалентний коефіцієнту повноти самостійно виконаних завдань – більше 80%, тобто $K > 80\%$

Будь-який стан особистісної змобілізованості реалізується через: можливість вибору індивідуальної траєкторії навчання та розробки індивідуальних стратегій самоосвіти; структурування видів і форм самостійної роботи відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів та можливість вибору змісту, виду і форм самостійної роботи з урахуванням суб'єктного досвіду.

Грунтуючись на результатах аналізу сутності та показників самостійної роботи, визначаємо, що поняття "самостійна робота" ототожнюється з пізнавальною самостійністю, а сама вона розглядається як, наприклад: форма організації навчання та засіб засвоєння навчального матеріалу; спосіб організації та управління пізнавальною діяльністю; наявність конкретного завдання та виділення часу на його розв'язання; виконання завдання без прямої участі викладача; самостійність та активність тих, хто навчається. Відтак, можна констатувати, що для виконання самостійної роботи, повинна мати місце мобілізаційна готовність майбутнього фахівця, або суб'єктна змобілізованість, що створює надійну основу для її виконання [2].

Стійкий стан особистісної змобілізованості щодо виконання самостійної роботи ґрунтується на прагненні постійного оволодіння знаннями і способами діяльності за рахунок самостійності, активності, творчості, рефлексії тощо з метою опанування засобами управління собою та власною самоосвітою.

Розглянемо деякі види самостійної роботи студентів, що характеризують стійкий стан їх особистісної змобілізованості, наприклад: перенесення відомого способу рішення проблеми чи задачі в незнайому ситуацію; написання рефератів; написання переказів; виконання курсових робіт за дисциплінами навчальних циклів; самостійні спостереження; виконання самостійних робіт з елементами наукового дослідження (індивідуальні науково-дослідні завдання, групові науково-дослідні завдання, розробка проєктів); написання статей, есе, творів тощо; підготовка наукових доповідей; підготовка наукових повідомлень; переклад спеціальної літератури; підготовка та написання дипломного проєкту; підбір матеріалу та виконання науково-дослідного завдання за теоретичним матеріалом модуля; читання, складання тез та реферування наукової літератури; підготовка наукових доповідей, повідомлень, виступів, статей; виконання науково-дослідного підсумкового завдання з дисципліни; проведення наукового дослідження зі встановлення міждисциплінарних зв'язків гуманітарних дисциплін; підбір необхідного матеріалу та проведення наукового дослідження практичного застосування теоретичного матеріалу теми модуля; підбір необхідного матеріалу та проведення підсумкового дослідження практичного застосування теоретичного матеріалу дисципліни.

Оптимальний стан особистісної змобілізованості щодо виконання самостійної роботи визначається як просування від нижчих до вищих шаблів розумової діяльності, тобто від виконання менш складних навчально-пізнавальних задач до більш складних для поглиблення та розширення досвіду навчально-професійної й науково-дослідної діяльності. Зазначена змобілізованість реалізується через: результативність виконання завдань, які формують професійні знання, уміння й навички, що відповідають майбутній спеціальності студента; наявність конструктивної визначеності завдань, що відображають їх

структуру, що забезпечується метою, переліком вихідних даних, умовами та очікуваним результатом; самостійність розумових дій.

Запропонуємо деякі види завдань для самостійної роботи, що характеризують оптимальний стан особистісної змобілізованості, наприклад: робота над конспектом лекцій; складання плану лекцій; складання опорного конспекту лекцій; складання термінологічного словника за темою лекції; підбір необхідного матеріалу для розкриття теоретичних питань модуля, виокремлених для самостійного опрацювання; підбір необхідного матеріалу для виконання практичного завдання; робота з підручниками; робота з навчальними посібниками; підбір та обробка додаткового матеріалу до теми лекції; підбір та обробка необхідного матеріалу для повного та поглибленого розкриття розділів модуля; підбір та обробка необхідного матеріалу для авторського виконання практичного завдання; робота над першоджерелами та монографіями; конспектування, складання тез та реферування першоджерел; складання бібліографічних карток за монографіями; робота з пресою; складання карток за матеріалами статті; виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань; виконання проектних завдань; виготовлення ілюстративного матеріалу з обраної теми; виконання курсових робіт; виконання дипломних робіт; виконання магістерських робіт; виконання індивідуального науково-дослідницького завдання.

Помірний стан особистісної змобілізованості щодо виконання самостійної роботи майбутнім педагогом характеризується рухом від одного навчально-пізнавального акту до іншого, наприклад, від знайомства з інформацією до її сприйняття, від сприйняття до обробки та усвідомлення, тобто від незнання до знання, від уміння та досвіду до застосування в практичній професійній діяльності. Організаційна змобілізованість реалізується через: виявлення та стимулювання позитивних мотивів діяльності студентів; усвідомлення правильності, корисності виконаних завдань та адекватності виставлених оцінок; можливість вільного вибору складності завдання та засобу, форми й місця його виконання; використання методичних рекомендацій та творчої діяльності, що відповідає певному освітньо-професійному рівневі; можливість постійного професійного зростання в умовах ВНЗ та здійснення зворотного зв'язку з викладачами.

Розглянемо деякі види самостійних робіт, що сприятимуть реалізації помірному стану особистісної змобілізованості майбутнього педагога, наприклад: відповідь на поставлені викладачем питання до теоретичної частини модуля; відповідь на поставлені викладачем запитання з практичного застосування теоретичного матеріалу модуля; виконання аудиторного практичного завдання за відомою схемою; виконання поза аудиторного практичного завдання за відомою схемою; запам'ятовування навчального матеріалу, здобуття нової інформації, осмислення понять; узагальнення вивченого матеріалу у вигляді схем, графіків, таблиць, діаграм; складання узагальнюючих таблиць; складання опорних конспектів; аналіз фрагментів діафільму чи рисунку; порівняння та критичний огляд різних підручників; складання кросвордів; розв'язання індивідуальних завдань; проходження педагогічних практик; проходження фольклорних практик.

Отже, урахування в процесі підготовки майбутніх учителів стану особистісної змобілізованості, дозволяє комплексно вирішувати актуальні проблеми їхнього професійно-педагогічного саморозвитку завдяки прояву "енергодійності", тобто здатності проявляти вольові зусилля з метою генерування досвіду самостійної діяльності та заражати ним інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І.М. Особистісна змобілізованість майбутнього соціального педагога як предмет дослідження / І.М. Богданова // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки"(Ніжинський державний ун-тет імені Миколи Гоголя). – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – №6. – Частина I. – С.15-17.
2. Богданова І.М. Змобілізованість майбутніх педагогів як багатофункціональний ресурс самостійної роботи / І.М. Богданова // Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – С. 209-215.

Подано до редакції 19.09.2011